

ЯНГИ ТАРАҚИЁТ БОСҚИЧИДА ЁШЛАРДА БАДИИЙ-ЭСТЕТИК БИЛИМ ВА КЎНИКМАЛАРНИ РИВОЖЛАНТИРИШ ЖАРАЁНИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШНИНГ ЗАРУРИЯТИ

Дурдона Муродова Раимжон қизи

Фарғона давлат университети Санъатшунослик факултети Вокал ва чолғу ижрочилиги
кафедраси ўқитувчиси

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7187917>

Аннотация. Мақолада мусиқа таълимида санъатнинг назарий асосларини чуқур ўргатиш ва бу орқали санъатнинг ижтимоий аҳамияти ва у билан боғлиқ жараёнларни тушунтириш, бадиий-эстетик таъсир самарадорлигини, ижтимоий аҳамиятини кўрсатиб берилган.

Калит сўзлар: мусиқа, бадиий, эстетик дид, миллий анъана, тафаккур, билим, кўникма, салоҳият

НЕОБХОДИМОСТЬ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ПРОЦЕССА РАЗВИТИЯ ХУДОЖЕСТВЕННО-ЭСТЕТИЧЕСКИХ ЗНАНИЙ И НАВЫКОВ У МОЛОДЕЖИ НА НОВОМ ЭТАПЕ РАЗВИТИЯ

Аннотация. В статье показаны углубленное преподавание теоретических основ искусства в музыкальном образовании, а через это объяснение социальной значимости искусства и связанных с ним процессов, эффективность художественно-эстетического воздействия, его социальная значимость.

Ключевые слова: музыка, художественный, эстетический вкус, национальная традиция, мышление, знания, умения, потенциал.

THE NECESSITY OF IMPROVING THE PROCESS OF DEVELOPMENT OF ARTISTIC-AESTHETIC KNOWLEDGE AND SKILLS IN YOUTH AT THE NEW DEVELOPMENT STAGE

Abstract. The article provides an in-depth study of the theoretical foundations of art in music education and thus explains the social significance of art and related processes, the effectiveness of artistic and aesthetic impact, the social significance.

Keywords: music, art, aesthetic taste, national tradition, thinking, knowledge, skills, potential.

КИРИШ

Ижтимоий муҳитда бадиий-эстетик билим ва кўникмаларни ривожлантириш жараёнига қуйидаги ижтимоий-маънавий омиллар таъсир кўрсатади:

- анаъана ва маросимлар, урф-одат ва маънавий қадриятлар уларнинг бадиий-эстетик онги ва тафаккурига таъсир этиб, қайси соҳада бўлмасин ижодий фаолиятга чорлаб, воқеликка завқий муносабатни шакллантиради ва ривожлантиради;

- миллий-маданий қадриятлар негизида муайян ҳудудда яшаётган бир қатор миллат ва элатлар жамият ва мамлакатнинг умумий бадиий-эстетик қарашларини, миллий ва умумбашарий маънавий-эстетик қадриятларни яратишда бирлашадилар;

- бадиий-эстетик билим ва кўникмаларини ривожланиш жараёни бевосита Ватан равнақиға қаратилган миллатлараро муносабатларни ўз ичига қамраб олган ҳолда, ҳар бир фуқарони тинч-тотув, иноқ, ватанпарвар, меҳнатсевар, меҳр-оқибатли, меҳрибон, садоқатли, иймонли, ахлоқан пок, виждонли, камтарин ва олижаноб бўлишга чорлайди;

- шахс ва жамият эстетик муносабатларини юксалтиришга қаратилган барча чоратадбирлар, пировард оқибатда янги Ўзбекистон стратегиясини амалга оширишга қодир ижодкор инсонни тарбиялашни асосий мақсад қилиб олади;

- бадиий-эстетик компетентликни ривожланиб бориши натижасида бадиий-эстетик хотира тикланади, ўзликни англаш туйғуси кучаяди, мустақил тафаккурга эга янги авлод шаклланади, замонамизга мос демократик қадриятларнинг қарор топишини таъминловчи янги эстетик мерос, янгича эстетик муносабат вужудга келади. Адабиёт ва санъат ўз табиатига кўра ўтмишга, миллий ўзликка бўлган ҳурмат, келажакка нисбатан юксак ишонч, инсонпарварлик туйғуларини камол топтиришда катта хизмат қилмоқда.

ТАДҚИҚОТ МАТЕРИАЛЛАРИ ВА МЕТОДОЛОГИЯСИ

Социологик тадқиқотга кўра, бугунги кунда «Ёшларнинг бадиий адабиёт ва санъатга бўлган қизиқишларини қандай баҳолайсиз?» деган саволга ёшларимиздан 65,7 фоизи «ижобий», 19,4 фоизи «салбий», 4,9 фоизи «қизиқмайман» деб, 10 фоизи ўз кўшимча фикрини билдирган. Бундан кўриниб турибдики, жамиятнинг янги ривожланиш босқичида ёшларнинг адабиёт ва санъатга нисбатан қизиқишлари кучайиб, янгича эстетик тафаккур асосида яшашга, эстетик билим ва кўникмаларни юксалтиришга интилаётганлари намён бўлмоқда.

Мусиқа таълимида санъатнинг назарий асосларини чуқур ўргатиш ва бу орқали санъатнинг ижтимоий аҳамияти ва у билан боғлиқ жараёнларни тушунтириш, бадиий-эстетик таъсир самарадорлигини, ижтимоий аҳамиятини кўрсатиб бериш ва илмий асосда аниқлаб олиш зарур. Буларга, биринчидан, мавжуд воқеликнинг бадиий инъикос объекти ва предметига айланган нарсалар; иккинчидан, бевосита бадиий ижодкор кишилар гуруҳи, шунингдек, санъат қадриятларини яратадиган ва тарқатадиган муассаса ва бирлашмалар тааллуқлидир. Учинчи компонентни яратилган ва ижтимоий-эстетик муносабатлар тизимидан ўрин олган қадриятлар мажмуи, тўрттинчисини эса санъат, адабиёт, бадиий ва адабий танқид таъсирида шаклланган санъат ихлосмандлари ташкил этади. Бу қатламларнинг истаклари, санъатни қабул қилиш дунёқараши, улар талаб қилаётган асарлар хусусияти, умуман олганда улар орқали ижтимоий муҳитнинг талаб ва эҳтиёжларини англаши ва буни ўз ўқувчиларига тушунтириб бера олиш кўникмаларига эга бўлиши талаб этилади.

ТАДҚИҚОТ НАТИЖАЛАРИ

Олий педагогик таълимида мусиқа таълими ўрганувчиларида бадиий-эстетик компетентликни ривожлантириш учун ижтимоий муносабатларнинг қуйидаги жиҳатларга эътибор қаратиш талаб этилади:

- табиат, турмуш, ижтимоий муносабатларни эстетик жиҳатдан ўзлаш-тириш жараёнлари ва уларнинг натижалари;

- бадиий маданият, санъат тараққиёти даражаси;

- ижтимоий-эстетик идеал;

- бадиий-эстетик дид;

- турмуш эстетикаси;

- замонавий илмий-назарий ва бадиий-эстетик фаолият;

- миллий ва диний эстетик анъаналар;

- меҳнат эстетикаси;

- бадиий ҳаваскорлик;

- ахлоқий-эстетик эътиқод ва тасаввурлар;
- эстетик қараш ва манфаатлар;
- эстетик тарбия назарияси ва амалиётининг ривожланганлик даражаси;
- талабаларнинг ижтимоий-эстетик фаоллиги.

МУҲОКАМА

Аслида, бадиий-эстетик фаолият асосида оламни амалий жиҳатдан ўзлаштиришга йўналтирилган фаолият ётади, унда субъектнинг эстетик онги, эстетик муносабатларнинг мазмуни моддийлашган бўлади. Шундай қилиб, бадиий-эстетик билим ва кўникмалар биринчи галда нарса-ҳодисаларнинг инсонийлик моҳияти, уларнинг шаклий мукамаллиги, шунингдек, тартиб, моддий-амалий мақсад-манфаатларга беғараз, холи муносабатда бўлиш меъёрларини акс эттирувчи юксак инсоний ҳиссиётни ўз ичига олади. Бироқ нечоғлик инсоний ҳиссиёт муҳим бўлмасин, лекин у эстетик фаолиятни амалга ошириш учун етарли бўлмайди. Муайян ҳодисани гўзаллик нуқтаи назаридан баҳолашда уни предметнинг мазмуни ва аҳамияти билан солиштириш, унга мос меъёрлар белгилаш лозим. Бу, албатта, бўлажак мусиқа таълими ўқитувчиларининг интеллектуал қобилиятига ҳам боғлиқ бўлиб, уларнинг эстетик идрок объектларини билишининг муайян даражасини англатади.

Ижтимоий муносабатларда бўлажак мусиқа таълими ўқитувчиларининг бадиий-эстетик фаолияти турли жараёнларнинг ўзаро алоқадорлиги асосида ривожланади. Бу ривожланиш асосида мусиқа таълими талабасининг онгида ҳосил бўладиган тасаввур ва фикрлар йиғиндиси муайян эстетик кўринишга асосланган ҳолда ижтимоий ҳаётнинг куйидаги қонуниятларини ифодалайди:

- эстетик фаолият унсурларининг нотекис ривожланиши;
- эстетик қарашлар тараққиётининг нотекис ривожланиши;
- эстетик фаолият билан табиий муҳитнинг мутаносиблиги;
- эстетик билим ва кўникмаларни маънавий эҳтиёжларга мос равишда ўзгариб бориши;
- ижтимоий тузум билан эстетик фаолиятнинг алоқадорлиги;
- эстетик фаолият ва қарашлар тизимининг ворисийлик қонунияти.

ХУЛОСА

Ёшларни ўз мустақил фикрига, замонлар синовидан ўтган ҳаётий ва миллий қадриятларга, соғлом дунёқарашга, бой маънавиятга эга инсонлар қилиб вояга етказиш, уларни ҳар қандай мафкуравий тазйиқ ва маънавий таҳдидларга зарба беришга тайёр этиб тарбиялаш бугунги куннинг долзарб вазифалар сирасига киради. Бу борада талаба-ёшларда юксак дидга асосланган бадиий-эстетик билим ва кўникмаларни ривожлантириш ҳамда уларнинг эстетик дунёқарашида бўшлиқ вужудга келмаслиги учун инновацион педагогик жараён зарурлигини, юксак эстетик дидга эгалик ҳиссини шакллантириш устуворлиги келиб чиқмоқда. Зеро, ислом динида эстетик билим ва кўникмалар ва идеалларни ахлоқий ғоялар билан боғлиқ ҳолда ривожлантиришга алоҳида эътибор қартилган. Хусусан, Қуръони Каримнинг “Шўро” сураси 23-оятда шахс бадиий-эстетик билим ва кўникмаларнинг ўзига хос хусусиятларига доир фазилат ҳақида баён этилади. Чунончи, “Ким бирон чиройли амал қилса, Биз унинг учун ўша (чиройли амали)да яна хусусан зиёда қилурмиз (яъни зиёда савоб ато этурмиз)”[1;359], - деб таъкидланади. Шунингдек, Ўрта аср Мусулмон Шарқи мутафаккирларининг эстетик қарашлари, хусусан,

Абу Наср ал-Фаробийнинг “Бахт-саодатга эришув ҳақида рисола” асарини таҳлил қилиб шахсдаги эстетик билим ва ақл уни ҳақиқий мукамалликка ва гўзалликка етиштиради. Бунга бахт-саодат, илм ва маърифат ёрдамида ҳосил қилинадиган ақлий ва ахлоқий фазилатларни қўллаш туфайли эришади[2;51].

REFERENCES

1. Қуръони Карим. Ўзбекча изоҳли таржима. Таржима ва изоҳлар муаллифи Аловуддин Мансур. –Тошкент: Чўлпон, 1992.-Б.359.
2. Ўзбекистонда ижтимоий фалсафий фикрлар тарихидан. –Тошкент. Ўзбекистон., 1995-Б.51.
3. Mannopov, S., Karimov, A., Qurbonova, B., & Dilobar, J. (2022, February). THE EMERGENCE AND DEVELOPMENT OF MUSIC. In *Archive of Conferences* (pp. 49-52).
4. SultonaliMannopov, A., AbdusalomSoliev, U., & TokhirShokirov, R. (2021). Development of Uzbek National Singing Art during Independence. *Annals of the Romanian Society for Cell Biology*, 6845-6853.
5. Abdulhay Karimov Tursinovich, & Alijon Ergashev Abdullayevich. (2022). MILLIY-AN'ANAVIY MUSIQIY CHOLG'U SOZLARINING TASNIFI. *Archive of Conferences*, 245-248. Retrieved from <https://conferencepublication.com/index.php/aoc/article/view/2096>
6. Ahmadjon Nurmuhamedjanov, & Ismoiljon Rustamov (2022). YOSHLARNING IJTIMOIIY FAOLLIGIDA MADANIYAT VA SAN'AT MUASSASALARIDAGI TO'GARAKLARNING O'RNI. *Science and innovation*, 1 (C2), 48-50. doi: 10.5281/zenodo.657842
7. Rustamov, I. (2022). The Place of Doira Instrument in Uzbek National Art. *Eurasian Journal of Humanities and Social Sciences*, 5, 74-77
8. Madina Nasretdinova, Ismoil Rustamov, & Oybek Karimov (2022). MUSIQA SAN'ATINING HOZIRGI KUNDAGI O'RNI. *Scientific progress*, 3 (2), 841-845.
9. Murodova, D. (2021). Scientific And Theoretical Aspects of Musical Thinking. *Zien Journal of Social Sciences and Humanities*, 1 (1), 196-199.
10. Durdona, M. (2021, May). ABOUT DUTOR AND HIS PERFORMANCE. In *Archive of Conferences* (Vol. 25, No. 1, pp. 29-31).
11. Nasritdinova, M., Nigora, M., & Murodova, D. (2022, February). UZBEK FOLK ART AND ITS PLACE IN PUBLIC LIFE. In *Archive of Conferences* (pp. 44-48).
12. Nasretdinova, M., Toshaliyev, D., & Murodova, D. R. Q. (2022). AN'ANAVIY IJROCHILIK SAN'ATINING HOZIRGI DAVR MUAMMOLARI. *Scientific progress*, 3(2), 846-850.
13. Murodova, D. (2021). THE CONCEPT OF MUSICAL THINKING AND ITS STAGES OF DEVELOPMENT. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 9(05), 245-250.
14. Abdulhay Karimov Tursinovich, & Alijon Ergashev Abdullayevich. (2022). MILLIY-AN'ANAVIY MUSIQIY CHOLG'U SOZLARINING TASNIFI. *Archive of Conferences*, 245-248. Retrieved from <https://conferencepublication.com/index.php/aoc/article/view/2096>
15. SultonaliMannopov, AbdulhayKarimov, AbdusalomSoliev, UlugbekIsakov, TokhirShokirov, RustamOrziboev. (2021). Development of Uzbek National Singing Art

- during Independence. *Annals of the Romanian Society for Cell Biology*, 6845 –. Retrieved from <https://www.annalsofrscb.ro/index.php/journal/article/view/3280>
16. Mannopov, S., Karimov, A., Qurbonova, B., & Dilobar, J. (2022, February). THE EMERGENCE AND DEVELOPMENT OF MUSIC. In *Archive of Conferences* (pp. 49-52).
 17. Professor Sultanali Mannopov, Abdulkhay Karimov, Shohida Ataboeva, Alijon Ergashev, & Shokhista Usmanova. (2021). Development Of Symphonic Music in Uzbekistan. *Journal of Pedagogical Inventions and Practices*, 2(2), 53–56. Retrieved from <https://zienjournals.com/index.php/jpip/article/view/259>
 18. Маннопов, С., & Сулейманова, Д. К. (2019). Музыкальное наследие узбекского народа. *Проблемы современной науки и образования*, (10 (143)), 82-84.
 19. Mannopov, S. (2004). Uzbek folk music culture.(Study guide) Tashkent. *New Age Generation*.
 20. Маннопов, С. (2018). Навобахш оҳанглар. Т.: IJOD-PRESS наириёти.С.
 21. Маннопов, С. У. Л. Т. О. Н. А. Л. И. (2004). Ўзбек халқ мусика маданияти. *Янги аср авлоди*.
 22. Rahmonov, U., Ergashev, A., Nazhmetdinova, M., & Usmonova, S. (2021, November). IN THE FORMATION OF THE SOCIO-SPIRITUAL THINKING OF YOUNG PEOPLE IN THE MUSICAL ART OF THE GREAT SCHOLARS OF THE EASTERN RENAISSANCE POSITION HELD. In *Archive of Conferences* (pp. 36-39).
 23. Ulugbek Rahmonov Karimovich, Najmetdinova Mavluda Mamasodikovna, & Ergashev Alijon Abdullaevich. (2021). The Role and Importance of Music Clubs in The Leisure of Young People. *Journal of Pedagogical Inventions and Practices*, 2(2), 47–49. Retrieved from <https://zienjournals.com/index.php/jpip/article/view/257>
 24. Najmetdinova, M., & Odinahon, S. (2021, October). HISTORY OF TRADITIONAL PERFORMING ARTS. In *Archive of Conferences* (pp. 89-91).
 25. Kirgizov, I., Imyaminovich, K. I., Nurmammedjanov, A., Sotvoldievich, S. B., Mamasodikovna, N. M., & Juraevna, A. S. (2021). The Pleasure of Singing, Listening and Understanding Navoi. *Annals of the Romanian Society for Cell Biology*, 2410-2413.
 26. Камбаров, А. А., & Нажметдинова, М. М. (2019). НЕКОТОРЫЕ ОСОБЕННОСТИ РЕЛИГИОЗНЫХ ЦЕННОСТЕЙ В ФОРМИРОВАНИИ ЗДОРОВОГО ОБРАЗА ЖИЗНИ МОЛОДЕЖИ. In *Условия социально-экономического развития общества: история и современность* (pp. 148-151).
 27. Нажметдинова, М. (2022). Общественно-культурные мероприятия теоретические основы. *Общество и инновации*, 3(3/S), 473–479. <https://doi.org/10.47689/2181-1415-vol3-iss3/S-pp473-479>
 28. Kirgizov, I., Kirgizov, I., Najmetdinova, M., & Atabayeva, S. (2022, February). THE GENESIS OF THE DEVELOPMENT OF MUSIC CULTURE. In *Archive of Conferences* (pp. 57-60).
 29. Нажметдинова Мавлуда Мамасодиқовна (2022). ОММАВИЙ-МАДАНИЙ ТАДБИРЛАРНИНГ ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ. *Science and innovation*, 1 (1), 892-903. doi: 10.5281/zenodo.653977
 30. Abduvositovich, Y. F., Suleymanova, D., Rakhmonov, U., Ergashev, A., Kurbanova, B., & Axmadbekova, M. (2021). The role of the great scholars of the Eastern Renaissance in the

- art of music in shaping the socio-spiritual thinking of young people. *Annals of the Romanian Society for Cell Biology*, 25(6), 2846-2850.
31. Юлдашев, Фахриддин Абдуваситович (2022). ИЗУЧЕНИЕ НАСЛЕДИЯ АЛЬ-ФАРАБИ КАК ФАКТОР ФОРМИРОВАНИЯ НАЦИОНАЛЬНОГО САМОСОЗНАНИЯ В НОВОМ УЗБЕКИСТАНЕ. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2 (Special Issue 23), 81-87. doi: 10.24412/2181-1784-2022-23-81-87
 32. Асқарова, М., Намозова, Д., Мадаминов, Н., & Алихонова, Д. (2020). PSYCHOLOGICAL FEATURES OF PREPARING CHILDREN FOR SCHOOL. *Scientific Bulletin of Namangan State University*, 2(7), 402-407.
 33. Nomozova, D. (2020). THE IMPORTANCE OF TEACHING VOCABULARY IN STAGES. *Архив Научных Публикаций JSPI*.
 34. Namozova, D. T. (2021). MUSIQA DARSLARIDA O'QUVCHILARNI KREATIVLIK HAMDA ERKIN TAFAKKURINI SHAKLLANTIRISHNI TASHKIL ETISH. *Scientific progress*, 2(2), 1313-1315.
 35. Namozova Dilorom, & Astanova Zumradxon Tohirovna (2022). BRAYL NOTA TIZIMINING MUSIQA TA'LIMIDAGI ILK QADAMLARI. *Science and innovation*, 1 (C2), 36-38. doi: 10.5281/zenodo.656980
 36. Nurmuhhammadovich, R. O., & Nurullaevna, N. M. (2021). Social And Spiritual Importance of Lessons of Musical Culture. *Journal of Pedagogical Inventions and Practices*, 2(2), 50-52.
 37. Nasritdinova, M., & Khokimova, K. (2021, October). LANGUAGE IS THE MIRROR OF THE NATION. In *Archive of Conferences* (pp. 92-94).
 38. Nurullayevna, N. M., & Muhlisa, T. (2021, December). SOME PROBLEMS AND SHORTCOMINGS IN THE HIGHER EDUCATION SYSTEM. In *Archive of Conferences* (pp. 61-62).
 39. Nasretdinova, M., Isakov, U. B., & Orziboyev, R. (2022). XALQ IJODIYOTINI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI. *Scientific progress*, 3(2), 851-856.
 40. Nasritdinova, M. (2021). PEDAGOGICAL COMPONENTS AND STAGES OF HEALTH OF DEVELOP CHILDREN THROUGH MUSIC EDUCATION. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 9(05), 251-258.
 41. Мадина Насритдинова (2022). МУСИҚА ТАЪЛИМИ ОРҚАЛИ РИВОЖЛАНИШИДА СОҒЛОМ БОЛАЛАРДАН ОРТДА ҚОЛГАН БОЛАЛАРНИ СОҒЛОМЛАШТИРИШНИНГ ПЕДАГОГИК ТИЗИМИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШГА ДОИР ТАЖРИБА-СИНОВ ИШЛАРИ НАТИЖАЛАРИ. *Science and innovation*, 1 (1), 538-549.
 42. Jo'Rayev Xamidjon, & Madina Nasritdinova (2022). DOIRA CHOLG'USIDA IJRO MAHORATINI YUKSALTIRISH (BOLALAR MUSIQA VA SAN'AT MAKTABLARI MISOLIDA). *Science and innovation*, 1 (C2), 26-28. doi: 10.5281/zenodo.663646